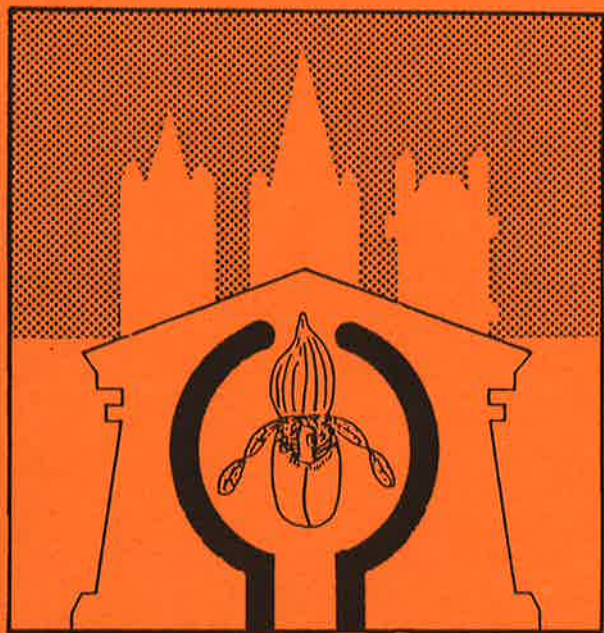

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN

driemaandelijks tijdschrift
achtste jaargang
nr 2 juni 1989

De VRIENDEN van de PLANTENTUIN GENT

driemaandelijks tijdschrift
achtste jaargang
nr.4 december 1989

Inhoudstafel

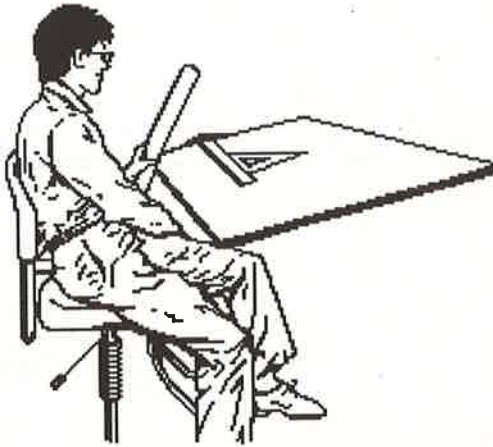
Redactioneel	2
Vragen staat vrij !	3
Landschappen ?	5
Planten determineren	13
Vetplanten	15
Kaysershof	16
Waar zijn al de wouden heen...	19
Leven op stenen !	21
Open-deur-dagen in de Plantentuin	31
Agenda	32

Redactioneel

Redaktieraad : P. Goetghebeur
 J. Lenaerts
 M. Plus
 Prof. P. Van der Veken

Met in dit nummer bijdragen van : Athy Kayser-Maas
 Jef Vandenbulcke
 Katleen Van der Gucht

Aan deze medewerkers onze hartelijke dank !!

Uw nieuwe ideeën, teksten, knipsels uit kranten en tijdschriften zijn van harte welkom bij :

Paul Goetghebeur
Waterkluiskaai 6
9110 Gent
tel. : 091 / 28 80 86

Vragen staat vrij !

Dit is een nieuwe rubriek, voor en door de lezers !

Hier zouden we willen een antwoord geven op de talrijke vragen in verband met planten (in de brede zin) die ons door middel van de vragenlijsten zijn toegestuurd. Maar... beste lezer, ook van u verwachten we een bijdrage ! Een aantal van de gestelde problemen kunnen wij niet meteen of helemaal niet oplossen, maar iemand onder u kent wél de oplossing, of heeft net wél die bepaalde plant in kweek, of kan wél een verklaring geven van die merkwaardige naam, ...

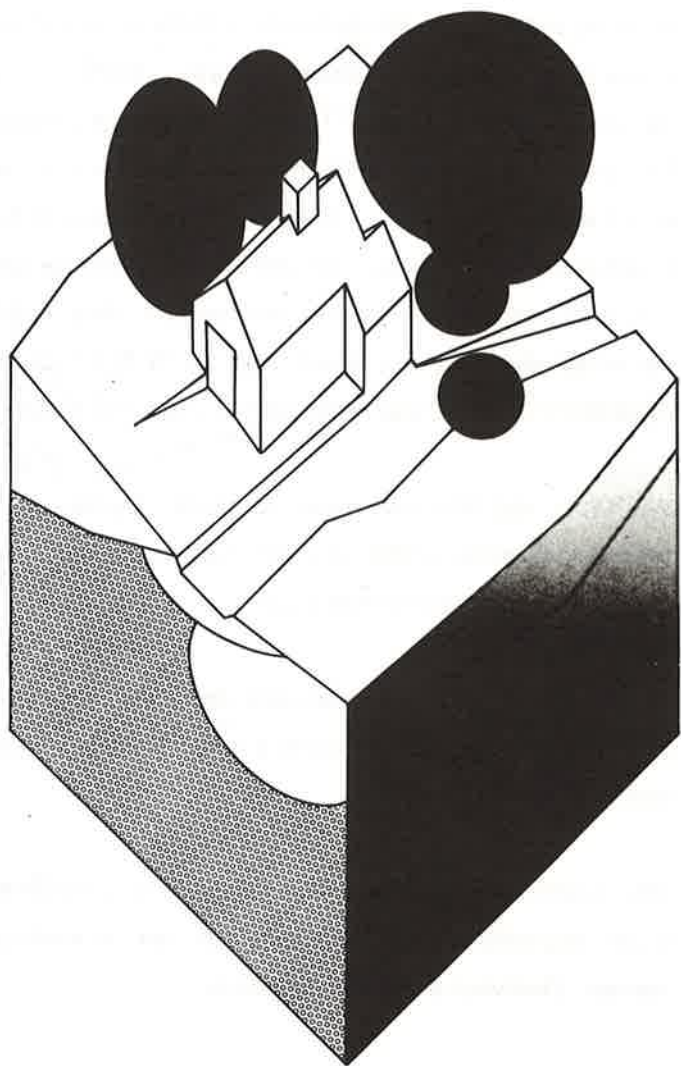
Dan graag een kort briefje met uw antwoord, ofwel rechtstreeks naar de vragende persoon, ofwel kan dit in het tijdschrift worden opgenomen, zodat meer leden deze nuttige informatie kunnen lezen.

We hopen dat hierdoor meer kontakten kunnen worden gelegd tussen de leden onderling, en dat personen met dezelfde belangstelling elkaar kunnen vinden.

Hier wordt dus ruimte geboden voor kleine berichtjes, voor aanvragen tot ruil, voor vragen om informatie in verband met tuinen en parken, enz.

We zouden het bijzonder waarderen als u wil gebruik maken van de losse vragenlijst hier in dit boekje, om ons uw verlangens te laten kennen. Daarvoor onze oprechte dank !

het ANDERE landschap

Landschappen ? (N)ooit van gehoord !

Van 20 maart tot 15 april is in de Aula van de Rijksuniversiteit Gent een tentoonstelling georganiseerd door het Laboratorium voor Regionale Geografie en Landschapskunde (directeur Prof. L. Daels).

Onder de algemene titel 'Het andere landschap' werden zes grote thema's uitgewerkt :

- het landschap als fenomeen,
- technieken voor het landschappelijk onderzoek,
- landschapstypologie,
- landschappen in het Vlaamse Gewest,
- landschapszorg en landinrichting.

Als praktische toepassing werden 12 excursies gehouden, om het landschap te leren 'lezen' en te begrijpen, met behulp van deskundige uitleg tijdens de rondrit, en op de diverse stopplaatsen kaartlezen, luchtfoto-interpretatie, en handboringen. Aan iedere deelnemer werd een excursiemap gegeven met aanvullende uitleg, kaarten , en enkele doorsneden van de bodem.

Verrassend boeiend en leerzaam, voor wie dat nog niet meemaakte, is de eenvoudige techniek van het handboren, zoals toen door de onderzoekers toegepast. Men werkt met een smeedijzeren handboor, nog met de hand gesmeed door een van de erg zeldzaam geworden smeden ! Met deze boor wordt als met een kurketrekker op achtereenvolgende diepten in de grond geboord, tot 1,25 m diep, en telkens worden de grondstalen opgehaald om de opeenvolgende, steeds diepere lagen te bekijken, te betasten, te determineren.

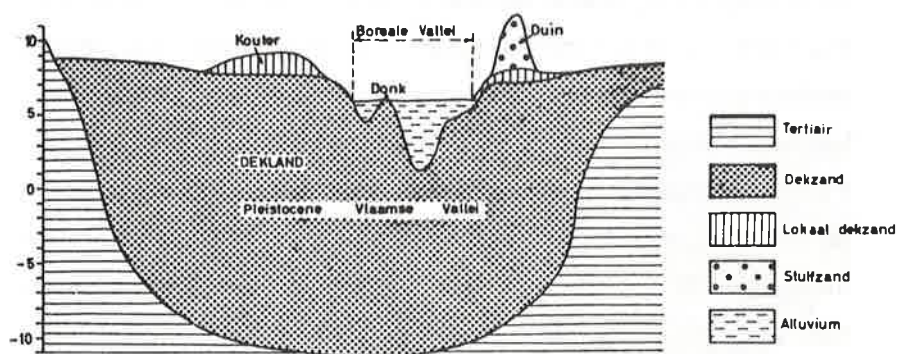
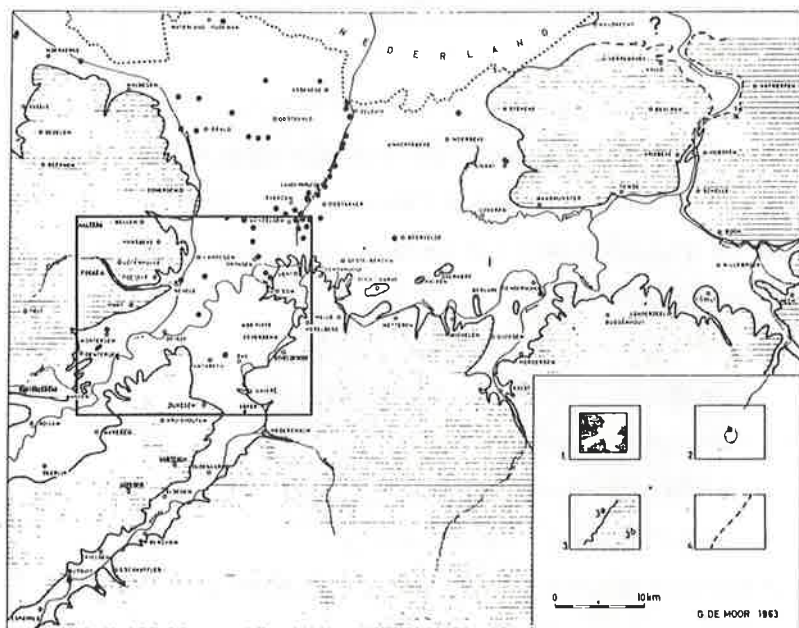

Fig. 1. Een overzicht van de uitgestrektheid van de Vlaamse Vallei (uit De Moor 1963), met een schematische dwarse doorsnede (uit Sys 1970).

Senioren die de lessenreeks 'Ontstaan en ontwikkeling van het landschap' gegeven door Prof. Snacken in de Wetenschappelijke Nascholing aan de Rijksuniversiteit Gent (26-2 tot 18-3-1988) volgden, vonden elkaar weer tijdens deze excursies, en ook opvallend veel leden van de Gidsenbond G.O.V., natuurgidsen, en Vrienden van de Plantentuin.

Enkele voorbeelden uit de nabije omgeving van Gent kunnen het belang en het leerrijke van die excursies illustreren.

De weinige restanten van de landduinen en stuifzanden te Heusden zijn wel algemeen bekend, door de geduldige maar krachtige inzet van milieugroepen voor hun behoud en redding uit de handen van niets ontziende ontzavelaars en verkavelaars. Gelijkaardige landduinen en zandruggen in het gebied Deurle - Sint-Martens-Latem worden door veel wandelaars als hoogteverschillen gezien, maar niet in hun oorsprong en evolutie gekend. En dáár gaan de ogen en oren open wanneer Prof. Daels vertelt en demonstreert ...

De Vlaamse Vallei (fig. 1) is een breed gebied, waarin het huidige Leie- en Scheldedal liggen, en dat zich uitstrekt van zuid naar noord. Die vallei was diep uitgeschuurd. Tijdens de laatste ijstijd, die omstreeks 8000 jaar vóór onze jaartelling hier naar zijn einde liep, werden zandmassa's door de hevige noordwester- en westerwind uit de toen droogliggende Noordzee honderden kilometers ver het binnenland ingeblazen. Heel die brede, diepe Vlaamse Vallei werd opgevuld met eeuwenlang door de wind meegevoerde fijne

zandkorrels uit de Noordzee. Op de ene plaats komen deze zandlagen nu nog aan de oppervlakte, op de andere plaats liggen ze onder een dunne tot dikke laag aanslibbingen (alluvium) verborgen. Bij grondboringen worden zandlagen tot ruim 25 m dikte aangetroffen.

In de volgende eeuwen bleef dit zandpakket niet onbeweeglijk liggen. Van onze huidige zeeduinën weten we genoeg hoe beweeglijk zulke bodems zijn. In de Vlaamse Vallei werd het zand hier en daar opgewaaid tot 'bergen' (zandheuvelds, heuveltdjes, en zandruggen), waarvan de aanwezigheid nu nog in zekere plaatsnamen terug te vinden is (Heidebergen, Destelbergen, Blandijnberg, Zandberg,...).

Wanneer men van de Kortrijkse steenweg naar Deurle gaat, komt men doorheen een donker bos (de Pontstraat doorheen het Gemeentebos). De weg ligt er geprangd tussen beboste hoogten, die tot +20 m reiken, terwijl de weg zelf en de Leie-oeveren op +8 of +9 m liggen. Verder, rechtsaf langs de Latemstraat, biedt de 'Golf' een heuvelend terrein van dezelfde oorsprong. Op het einde van het golfterrein bevindt zich de Buizenbergstraat. Daar zijn verschillende beboste heuvels die ook weer het niveau +20 m bereiken, en zelfs heel steile wanden vertonen. Bovenop zo'n heuvel wordt de handboor in de bodem gedraaid, en openbaart zo een dun humuslaagje, met daaronder, hoe diep men ook boort, uitsluitend geel-bruin zand. Dit zand is vochtig, maar kleeft toch niet opvallend samen. Een klein staaltje hiervan wordt meegenomen om te laten

drogen, en eens goed droog kan men inderdaad voelen dat het zand echt poederfijn is !

Een andere belangwekkende plaats (fig. 2), die bereikt wordt langs de Heidebergen en de Baarle-Frankrijkstraat, voorbij het huis en atelier van wijlen Albert Servaes, is de rechter Leie-oever aan het veer van Baarle. Veel wandelaars kennen deze mooie weg, die doodloopt op de Leie, de aanlegplaats van het veer, met rechts een herberg, links op de Leie-oever een betrekkelijk smalle strook met moestuintjes, en erachter niets dan weilanden, waarvan de percelen met struwelen en boomrijen zijn omsloten. Menigeen heeft daar al staan rondkijken, genietend van het mooie weer en het schilderachtig uitzicht. Weinigen zullen zich afgevraagd hebben waarom dit hier vooraan zó en daarginds anders uitziet, en nog minder zullen er een antwoord op gevonden hebben. Het licht scheen in de duisternis, toen Prof. Daels ter plaatse de geografische geschiedenis van eeuwen terug vertelde, geschiedenis die in de bodem geschreven staat...

Rivieren die gaan overstromen, zoals eertijds de Leie, voeren een grote hoeveelheid onstuimig stromend water aan, dat van langsom meer bodem- en oevermateriaal in suspensie brengt en meevoert. Nadat de rivier buiten zijn oevers is getreden, wordt het water over de brede dalbodem uitgespreid, wordt rustiger, en komt tenslotte tot stilstand. Tijdens het tot rust komen van het water bezinken de meegevoerde deeltjes. Zandkorrels zijn de zwaarste deeltjes en bezinken het eerst, dicht bij de oever. Leemkorrels zijn veel fijner en

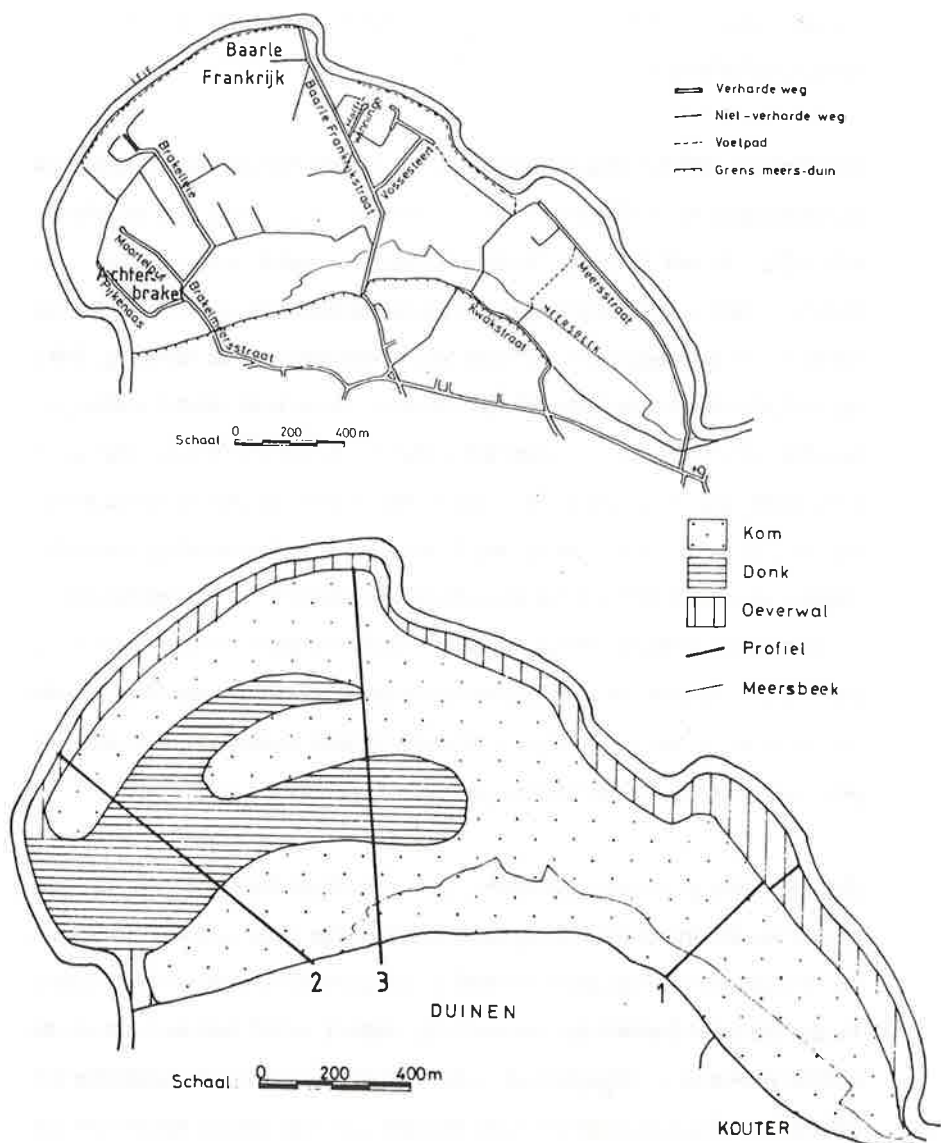

Fig. 2. De Latemse Meersen, huidig wegenpatroon en schema van de geomorfologische eenheden (uit de Hemptinne 1983).

lichter, ze blijven langer in suspensie, zweven dus verder van de oever landinwaarts mee, en bezinken grotendeels verder weg van de oever. Zo wordt gedurende eeuwen op de oever een soort dijk afgezet, de **oeverwal** (fig. 2), met een zandige strook vlak bij de oever zelf, en verderop een meer leemachtige bodem. Die meer lemige bodem blijft langer drassig, en is uitstekend geschikt voor de aanleg van weilanden, terwijl de zandige en dus beter doorlatende oeverwal inderdaad aangewezen is voor groententeelt.

Dit zijn maar enkele voorbeelden van de in veel opzichten verhelderende landschapsexcursies, die algemene waardering verdienen. Ook voor onze vereniging lijkt dit een bijzonder boeiend onderwerp, en komende of geplande uitstappen kunnen met de hulp van biologen en aardrijkskundigen op een dergelijke wijze worden voorbereid.

27-4-1989
Jef Vandenbulcke
Ottergemse Steenweg 436
9000 Gent

Literatuur

- de Hemptinne, D. (1983) Landschapsstudie van de Latemse Meersen. Licentieverhandeling, Rijksuniversiteit Gent : 119 p., ill., bijlagen.
- De Moor, G. (1963) Bijdrage tot de kennis van de fysische landschapsvorming in Binnen-Vlaanderen. Tijdschr. Belg. Ver. Aardr. Stud. 32(1), Verh. 13 : 329-433, ill.
- Sys, K. (1970) Landschap en bodem in het gebied tussen Leie en Schelde. Heemkring Scheldeveld Jaarboek 1 : 27-37, ill.

" Ik wou dat ze nu eens zouden ophouden met planten verzamelen ! "

Planten determineren, of : Welke plant is dit ?

Het Veldbiologisch Centrum 'De Elzenhoeve' verzorgt een cursus **Plantendeterminatie** in samenwerking met de Wielewaalafdeling Gent.

Deze oefeningen worden gehouden op enkele zaterdagen, in de voormiddag vanaf 9.30 u. Nog op 13, 20, en 27 mei, en verder op 3, 10, 17, en 24 juni.

Het lokaal vindt u in de Antoon Catriestraat 183, te Drogen

Personen die zich willen aansluiten bij de Plantenwerkgroep van de Gentse Wielewaalafdeling, bijvoorbeeld om meer van de inheemse planten te leren kennen, nemen best contact op met de voorzitter :

J. Van den Haute
Meulenstraat 11
9800 Deinze
tel. 091 / 86 12 30.

Deze Plantenwerkgroep heeft als een van haar favoriete activiteiten de 'streepexcursie' ! België is op kaart in hokjes van 1 km² verdeeld, en tijdens zo'n streepexcursie wordt in één van deze hokjes een zo groot mogelijk aantal soorten planten gezocht, en telkens doorstreept op een lijst met de namen van alle wilde Belgische planten. Een uitstekende manier om veel planten te leren kennen en herkennen, mét en zónder bloemen !

Meer hierover, en over de kartering van planten in België in een volgend nummer !

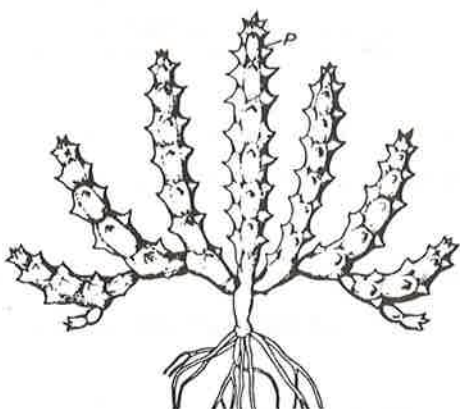

Fig. 1. Een jonge *Stapelia*-plant (*Stapelia variegata*), met de hoofdas P, en symmetrische vertakkingen van steeds hogere orde.

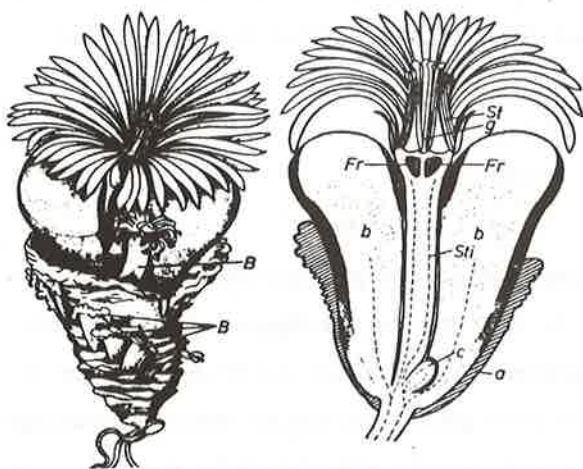

Fig. 2 Een 'Levend Steentje' (*Lithops olivacea*). Links een plant van enkele jaren oud, met resten van bloemen (B) van vorige jaren, en de nu geopende bloem. Rechts is dezelfde plant, doorsneden, met in a de bladresten van vorig jaar, in b de twee blaadjes van dit jaar, in c de knop die voor volgend jaar al klaar zit; en in Sti de bloemsteel waarop een grote bloem.

Nieuws voor liefhebbers van vetplanten !

De vereniging **Leuchtenbergia** vzw organiseert ook dit jaar weer twee gebeurtenissen, die vooral voor de vele kwekers van succulenten (= vlezige planten) erg interessant kunnen zijn.

1. Tentoonstelling van succulenten

zaterdag 10 juni

& zondag 11 juni

telkens van 9 tot 20 uur

in Dienstencentrum, Schoolstraat 44,

Schilde

toegang vrij !

2. Internationale succulentenbeurs

zondag 24 sept.

van 10 tot 17 uur

in Dienstencentrum, Schoolstraat 44,

Schilde

toegang vrij !

Personen die met eigen succulenten willen deelnemen aan deze beurs (aan 100 F per strekkende meter), moeten vooraf reserveren bij de-sekretaris van de vereniging :

Frans Hofkens

St. Jobsesteenweg 93

2130 Brasschaat

tel. 03 / 663 37 95

"Kaysershof"

Van een Vriendin van de Plantentuin kregen we de volgende ode toegestuurd, om even weg te dromen, denkend aan lavendelvelden met sjirpende cicaden...

Kaysershof

Een krullen-hek en duizend bloemen
en bijtjes die er omhenen zoemen
en overal dat bont gewemel
van kleuren tegen blauwen hemel.

Waar roze en wit en geel en groen
gekoesterd door de zonnezoen
te pronken staan, weer dag na dag
alsof ik ze al lang niet zag.

Waar bomen met hun fors geweld
-wie heeft hun blaadjes ooit geteld-
beschermend hunne takken spreien
over jasmijn en akeleien.

Waar tortelduifjes kopje-vrijen
op koorden waarlangs rozen leien
ze zochten voor hun minnekozen
een rozenkrans van echte rozen.

Waar vlinders, wit en geel en bont
van 's morgensvroeg tot d' avondstond
hun kusjes doen van bloem tot bloem
zonder geluid, zonder gezoem.

Waar vissen met hun gouden lijven
een loflied tussen lilies schrijven
en, begeleid door tere snaren
libellen boven 't water paren.

Waar kikkers over 't grasveld wippen
om vlug onder een plant te glippen
de meesjes vlugjes mugjes happen
en merels soms het huis instappen.

Waar alles leeft in harmonie
gebundeld tot één symphonie
van groei en bloei en geuren
met niet te dromen kleuren.

Waar alles spreekt zijn eigen taal
als in één grote groene zaal
daar weet ik, dat ik bof
te leven in dát 'Kaysershof'.

juli 1987

Athy Kayser-Maas

Voorthoekstraat 65

9090 Stekene

Red het tropisch regenwoud !

Waar zijn al de wouden heen...

Vanwege de voorzitter van de Vlaamse Bosbouwvereniging, Prof. N. Lust (R.U.G., Gontrode) ontvingen we volgend bericht, dat we inderdaad ter informatie aan onze lezers willen voorleggen.

Waakzaamheidscomité bossen

De Vlaamse Bosbouwvereniging waarschuwt tegen de schromelijke ekologische en sociale gevolgen van de grootscheepse vernietiging van het tropisch regenbos in Zuid-Amerika, Afrika en Azië. Ook in het gebied van het Afrikaanse droogbos hebben de devastaties ongehoorde afmetingen aangenomen.

De gevolgen van deze ontbossingen leiden vandaag reeds tot grote menselijke ellende, waarvan miljoenen het slachtoffer zijn. Zij dreigen het ekologisch evenwicht op wereldvlak diepgaand te verstoren en brengen daardoor het welzijn van allen in gevaar.

Deze betreurenswaardige ontwikkelingen verplichten ons ertoe waakzaam te zijn voor alles wat gebeurt, hier en elders. Zij leggen ons vooral de morele verplichting op het eigen bospatrimonium niet enkel onvoorwaardelijk te behouden, maar vooral uit te breiden en beter dienstbaar te maken aan de maatschappij.

In Vlaanderen zijn evenwel in dit opzicht zeer verontrustende evoluties vast te stellen. Het is voldoende bekend dat het Vlaamse Gewest zeer arm is aan bos. Daarenboven worden de nog overgebleven bossen in versneld tempo verder aangetast : nieuwe

bebossingen en herbebossingen kunnen inderdaad het tempo van de ontbossing niet meer bijhouden.

De bedreigingen zijn vooral van speculatieve aard : grootschalige pretparken, golfterreinen, nieuwe verkavelingen, ... steeds weer zijn het bossen die moeten wijken voor meer lukratieve bodemgebruiksvormen.

De Vlaamse Bosbouwvereniging is hierover zeer ongerust. Na het succes en de massale publieke belangstelling voor de boomplantactie van 1970 en de bosplantactie van 1988, wil de Vlaamse Bosbouwvereniging zich met klem verzetten tegen deze nieuwe ontwikkelingen. Zij wil al haar invloed en krachten inzetten om verdere ontbossing in Vlaanderen te voorkomen en te verhinderen.

Tot dit doel heeft de Vlaamse Bosbouwvereniging besloten tot de oprichting van een **Waakzaamheidscomité**. Dit comité heeft als opdracht zoveel mogelijk gegevens omtrent ontbossingen te verzamelen, teneinde de V.B.V. toe te laten met kennis van zaken op te treden. Zij doet daarbij een oproep naar alle belangstellende personen, verenigingen en groeperingen om gegevens i.v.m. dreigende of aan de gang zijnde ontbossingen te melden.

Daarvoor kan iedereen terecht bij :

Vlaamse Bosbouwvereniging
Waakzaamheidscomité
Geraardsbergse Steenweg 267
9231 Melle - Gontrode
Tel. 091 / 52 21 13

Leven op stenen !

Hoewel Vlaanderen geen natuurlijke rotsformaties kent, is het 'rijklijk' voorzien van de meest uiteenlopende kunstmatige stenen constructies, gaande van oude stadswallen tot de meer recente betonnen staketsels.

Hoewel deze bouwwerken geen natuurlijke samenstelling hebben, stellen we toch vast dat ook zij door levende wezens worden gekoloniseerd. Vaak reeds 1 jaar na de bouw vinden we op het monotoon grijs betonnen oppervlak een beginnend mozaiek van groene, gele, grijze tot bruine tinten, in hoofdzaak veroorzaakt door kleine korstmossen. Na min of meer lange tijd kunnen op deze steenwoestijnen ware miniatuurlandschapjes ontstaan met meer opvallende planten als Muurvaren (*Asplenium ruta-muraria*), Gewone Eikvaren (*Polypodium vulgare*), Muurleeuwebek (*Linaria cymbalaria*), Sierlijke Vetmuur (*Sagina procumbens*), talrijke mossoorten en grotere blad- of struikvormige korstmossen.

Extreme omstandigheden.

Het overleven op stenen substraten vraagt om speciale aanpassingen. Deze standplaatsen kennen immers een extreem microklimaat, zowel wat betreft temperatuur als vochtregime.

Een niet beschutte muur zal overdag door de zon een sterke opwarming kennen, en's nachts sterk afkoelen. Na een regenbui is een stenen substraat drijfnat, terwijl kort daarna warmte en wind voor een sterke uitdroging zorgen.

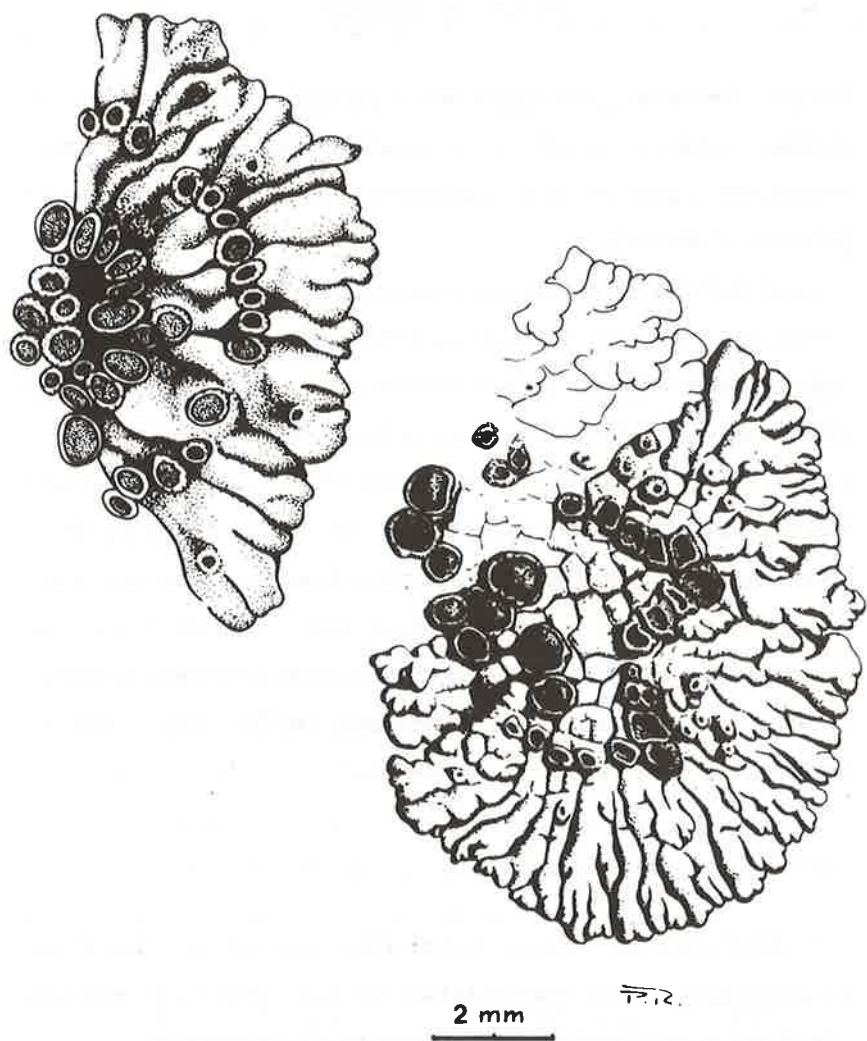

Fig. 1. *Caloplaca saxicola* (links) en *Caloplaca heppiana* (rechts) (uit Clauzade & Roux, 1985, *Likenoj de Okcidenta Europo*. *Ilustrita determinlibro*).

Korstmossen (Lichenen) zijn in staat om deze extreme levensomstandigheden te doorstaan, doordat ze zeer snel in een toestand van slapend (latent) leven kunnen overgaan. Dit betekent dat bij extreme droogte of bij temperaturen beneden het vriespunt groei, ademhaling en fotosynthese bijna volledig stilstaan. Zijn de omstandigheden gunstig, dan nemen ze snel water op uit de lucht of uit het neerslagwater, waarna de opgeslagen voedingsstoffen snel kunnen worden gebruikt voor verdere groei.

Een mozaiek van kleuren

Het koloniseren van een kale muur begint door kleine korstvormige (incrusterende) soorten, waarvan vaak enkel de vruchtlichamen waar te nemen zijn, het lichaam is bij deze soorten vaak in het substraat zelf ontwikkeld (endolitisch). Voorbeelden zijn een aantal *Candelariella* soorten (geel), verschillende *Caloplaca* soorten (oranje), vele grijze, groene tot bruine *Lecanora* en talrijke zwarte *Lecidella* en *Buellia* soorten.

Korstvormige soorten met een een lichaam dat zich duidelijk ontwikkelt bovenop het substraat (epilitische thallus) zijn, o.a. *Candelariella medians*, *Caloplaca heppiana* (fig. 1), *Caloplaca saxicola* (fig. 1) en de algemene *Lecanora muralis*. Deze laatste dofgrijs-groene soort is overal te vinden en domineert opvallend de begroeiing van eterniet- en golfplaatdaken in de bebouwde kom.

Na verloop van tijd worden deze soorten vergezeld door de meer opvallende rozetvormig uitgroeiende, bladvormige (folieuze) soorten. Meest bekend is zonder twijfel het opvallende Steenkorstmos

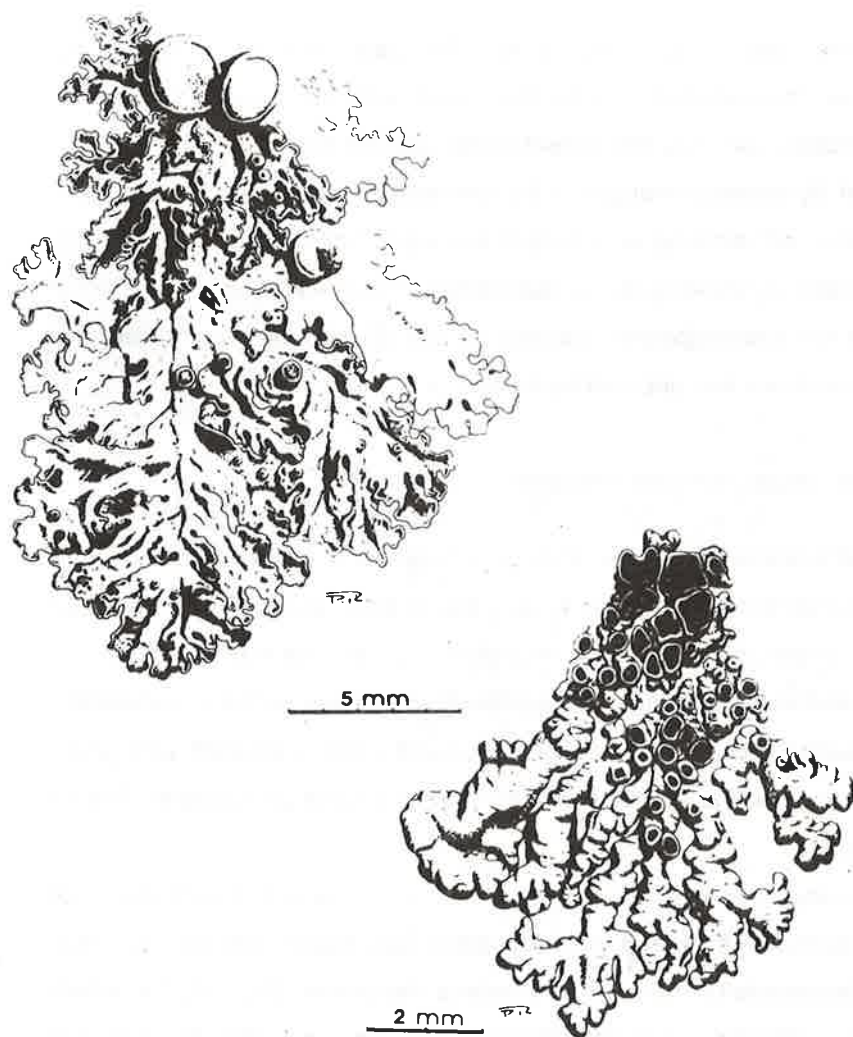

Fig. 2. Steenkorstmos (*Xanthoria parietina*) en een meer elegant zusje (*Xanthoria elegans*) (uit Clauzade & Roux, 1985, *Likenoj de Okcidenta Europo. Ilustrita determinlibro*).

(*Xanthoria parietina*) (fig. 2) en *Xanthoria aureola* die oranje plakaten vormt op menige afrastering, maar ook *Phaeophyscia orbicularis* (groen-bruin) en verschillende soorten *Physcia* (grijs) (fig. 3) zijn helemaal niet zeldzaam.

Heeft het substraat al een zekere ouderdom bereikt, en zijn de omstandigheden gunstig, dan kunnen eerder zeldzame soorten hun intrede doen; we vermelden *Physcia tribacia*, *Parmelia saxatilis*, *Parmelia glabratula* subsp. *fuliginosa*, en diverse *Opegrapha* soorten.

Oud, ongestoord en zuiver.

Voor de ontwikkeling van een soortenrijke vegetatie moeten de omstandigheden gunstig zijn, en dit hangt af van verschillende factoren. Belangrijk is de **ouderdom** van het substraat. Hoewel de eerste tekenen van lichenengroei vaak reeds waarneembaar zijn amper 1 jaar na de bouw, is voor de ontwikkeling van een soortenrijke vegetatie toch een zekere ouderdom van het substraat vereist. Een aantal meer zeldzame soorten, zoals *Parmelia saxatilis*, kunnen dan ook als duidelijke aanwijzer voor een oud substraat worden bestempeld.

De aanwezigheid van een oud substraat alleen is echter niet voldoende, de opeenvolging van soorten in de tijd (successie) moet zich immers **ongestoord** kunnen voltrekken, wat inhoudt dat er geen menselijke ingrepen mogen plaatsvinden. Maar al te vaak stellen we vast dat men meent dat korstmossen het substraat beschadigen, met als gevolg dat deze oppervlakken angstvallig worden vrijgemaakt van alle begroeiing. In werkelijkheid zijn ze echter lang niet zo schadelijk.

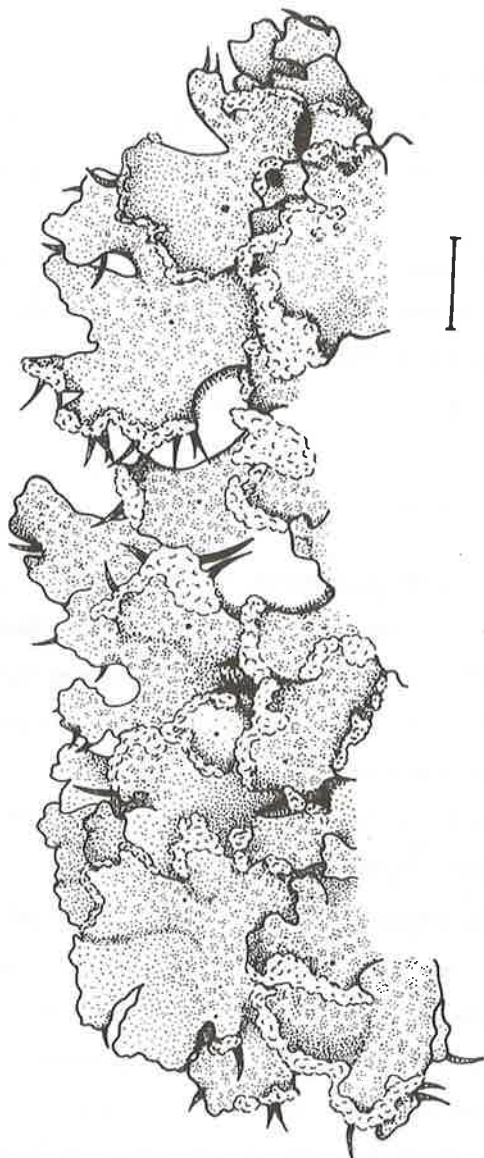

Fig. 3. *Physcia tenella* (uit Van der Gucht, 1987, Een multifactoriële ecologische studie van epifytenvegetaties in het Wijnendaele domein te Torhout).

Zo werd ondermeer vastgesteld dat door korstmossen begroeide plaatsen op gebouwen, grafstenen of gedenktekens vaak in een betere toestand blijven dan de niet begroeide delen. Immers, deze korstmossen gaan het gesteente afdekken met hun lichaam, en op die manier enige bescherming bieden tegen de zure regen.

Een derde beperkende factor voor een rijk ontwikkelde korstmossenvegetatie is de **luchtvervuiling**. Dat een oud en ongestoord substraat alleen niet voldoende blijkt te zijn voor een weelderige korstmossenvegetatie, blijkt onder meer uit een studie uitgevoerd op de oude Sint-Baafs abdij, waarbij enkel de meer algemene soorten werden aangetroffen. Deze soorten verdragen vrij goed luchtvervuiling, zodat we inderdaad kunnen besluiten dat die luchtvervuiling hier de beperkende factor is voor een meer soortenrijke korstmossenbegroeiing.

Korstmossen staan bekend als belangrijke aanwijzers (bio-indicatoren) voor luchtvervuiling. Luchtvervuiling is een beperkende factor voor de ontwikkeling van de meeste korstmossen, waarbij de ene soort beduidend gevoeliger is dan de andere. Aldus wordt rond veel steden een ware epifyten-woestijn (een zone waar boombewonende korstmossen bijna zijn verdwenen) aangetroffen : de bomen zijn er nog amper begroeid met lichenen. Van een epiliten-woestijn (d.w.z. het zo goed als totaal ontbreken van steenbewonende korstmossen) is er nog geen sprake, hoewel ook epiliten niet ongevoelig zijn voor luchtvervuiling. Hun substraat, dat vaak vrij veel kalk bevat, gaat door zijn bufferende werking op zuren (zure regen!) ook begroeiing mogelijk maken in meer vervuilde zones.

Dit wordt onder meer aangetoond door een verschuiving in substraat, vastgesteld bij *Lecanora muralis*, naarmate we meer vervuilde zones binnentreden. In de sterk aangetaste zones vinden we de soort nog enkel op asbestleien. Asbestleien hebben een hoog kalkgehalte, m.a.w. een grote buffercapaciteit, en ze zijn bovendien door hun vezelige structuur gunstig i.v.m. het vasthouden van water en de vasthechting van de groeiende korstmoslichamen. In zones met minder vervuilde lucht vinden we deze soort achtereenvolgens ook op Balegemse zandsteen, cementvoegen, baksteen, en tenslotte zelfs op zuur kiezelgesteente.

Verder gaat *Lecanora muralis* ook een andere groeivorm aannemen naarmate de lucht sterk of minder sterk vervuild is. In de sterk vervuilde gebieden treffen we korrelige (soredieuze) vormen aan met slecht ontwikkelde vruchtlichamen, terwijl in de meer luchtzuivere zones brede plakken met in het centrum goed ontwikkelde bruine vruchtlichamen worden gevonden. Aldus vinden we de graad van luchtvervuiling reeds geïllustreerd in één en dezelfde soort.

Daarnaast vertonen de verschillende soorten nog een verschillende gevoeligheid t.o.v. luchtvervuilingsfactoren. Beschouwen we epiliten-vegetaties op 1 bepaald substraat-type, dan neemt het aantal soorten sterk toe naarmate we ons van een stedelijk-industrieel naar een landelijk milieu begeven.

Epiliten luiden de alarmbel in de Gentse Kanaalzone

In een echte epifyten-woestijn - de Gentse Kanaalzone - gingen we op zoek naar de epilittische korstmossen op telefoonpalen.

Onze resultaten zijn in grote trekken vergelijkbaar met deze bekomen in de studie op epifyten. De zone die een zó sterke luchtvervuiling kent dat epifytisch nog enkel *Lecanora conizaeoides* kon worden aangetroffen, kon aan de hand van de epilitenbegroeiing opgesplitst worden in drie verschillende gebieden, gaande van de 'zwaarste' tot een 'vrij sterke' vervuiling.

De kernen van zware luchtvervuiling blijken gelokaliseerd te zijn aan de rand van Zelzate en het havengebied. Opvallend hierbij is de overeenkomst met de kernen van hoge zwaveloxyde-uitstoten. We merken op dat uit ons onderzoek ook blijkt dat de luchtvervuiling in oostelijke richting van de gasbronnen zich verder laat gelden dan in westelijke richting. Dit hangt natuurlijk samen met de overheersende zuid-west winden.

In ons onderzoek hebben we ons beperkt tot een welbepaalde ouderdomsklasse van telefoonpalen, nl. deze daterend van 1945 tot 1975. Jongere telefoonpalen werden uitgesloten aangezien de erop voorkomende vegetatie zich nog niet voldoende heeft kunnen stabiliseren. Er werd in dit geval geen verband aangetroffen tussen het soortenaantal en de ouderdom van het substraat (1945-1975), wat aantoont dat, in dit gebied, minder goed ontwikkelde vegetaties eerder een gevolg zijn van beperkende factoren (vooral luchtvervuiling) en niet zozeer van de ontwikkelingsduur.

Vervlakking.

De achteruitgang van korstmossen kan algemeen toegeschreven worden aan een verslechtering van hun leefmilieu. Oude bomen en oude muren verdwijnen, daarmee verdwijnen ook de goed ontwikkelde korstmossenvegetaties. Daarnaast hebben de stedelijke en industriële luchtvervuiling, alsook de geïndustrialiseerde landbouw een verregaande overbemesting voor gevolg. Daardoor is een vervlakking opgetreden in het voorkomen van korstmossen: overal worden dezelfde stikstof-verdragende soorten zoals *Xanthoria's* en bepaalde *Physcia's*, aangetroffen.

Toch vinden we ook in Vlaanderen nog hier en daar muren die uitgegroeid zijn tot wereldjes op zich : delen van de stadswallen van Brugge, de muren aan de kerk van Damme, een aantal kerkhoven. Op deze wijze geven onze steenbewonende korstmossen, doordat ze vooral opvallender en grilliger ontwikkeld zijn op oudere substraten, een waardevolle extra dimensie aan monumenten.

29-4-1989

Katleen Van der Gucht

Laurent Delvauxstraat 1

9000 Gent

Open-deur-dagen in de Plantentuin

Op zaterdag en zondag 24-25 juni 1989, van 9-17 u, worden de poorten en serres van zo'n 14 Belgische Plantentuinen wijd open gezet !

Dit is een mooie gelegenheid om minder bekende hoekjes van minder bekende tuinen te gaan bezoeken, in :

Antwerpen, Plantentuin van de stad
Beernem, Provinciaal domein Bulskampveld
Beveren, Arboretum Waasland
Brussel, Jardin expérimentale Jean Massart
Brussel, Jardin des Plantes médicinales
Genk, Arboretum Bokrijk
Gent, Hortus Michel Thiery
Gent, Plantentuin van de Rijksuniversiteit
Hoeilaart, Rijksstation voor Bosonderzoek
Kalmthout, Arboretum
Leuven, Kruidtuin van de stad
Mariemont, Parc
Meise, Nationale Plantentuin
Tervuren, Geografisch Arboretum

350 jaar Utrechtse Botanische Tuinen

Dit jaar, van mei tot in oktober, vieren deze tuinen hun 350-jarig bestaan, met een groot aantal tentoonstellingen (Orchideeën, rotsplanten, Pelargonium, Dahlia,...) en andere activiteiten (puzzeltocht, avondwandelingen, bloemschikwedstrijd,...).

Meer informatie bij :

Botanische Tuinen Utrecht
P.B. 80.162
3508 TD Utrecht
NEDERLAND
(030 - 535455)

Een kleine opmerking hierbij...

Ook onze Plantentuin is al niet zo jong meer, want in 1997 wordt ze 200 ! Laten we er voor zorgen dat ze deze mooie leeftijd haalt, en liefst in volle kracht !

Agenda

- 27 mei** **plantendeterminatie (zie p. 13). Ook op 3-10-17-24 juni !**
- 4 juni** **9. 30 u. : Algemene rondleiding in de Plantentuin.
10 u. : Tema : voorbereiden ' Kursus Droogboeket ',
werken met glycerine + silicagel (Gilberte Comhaire).**
- 17 juni** **Wijziging!! (niet op 18 juni =Europese verkiezingen)
Busuitstap naar Bokrijk, waar we het Arboretum, de
Kruidentuin, en het Openluchtmuseum bezoeken.
Met stevig schoeisel, aangepaste kledij, onze pick-nick
en de zon (drankjes zijn ter plaatse te bekomen)
maken we er een leerrijke en aangename dag van.
Inschrijven vóór 1 juni door overschrijving van 500 BEF
op onze rekening 001-1192154-03 met vermelding '
Bokrijk' .
In deze prijs is inbegrepen de bus, ingang en gids !
We vertrekken om 7 uur aan de ingang van de
Plantentuin, Ledeganckstraat, en we zijn terug rond
20 uur.
Voor alle verdere informatie kan u ons bellen op het
nummer 091 - 574451 (Cyrilla Gillis).**
- 24-25 juni :** **Open-deur-dagen in de Plantentuinen (zie p. 31).**
- 2 juli** **9. 30 u. : Algemene rondleiding in de Plantentuin.
10 u. : Temawandeling : Het Arboretum, met Harald
Evrard.**
- 16-23 juli** **Gentse Feesten , ook in de Plantentuin !
Zoals elk jaar vergasten we onze bezoekers op een
gratis rondleiding. Zowel ervoor als erna zijn in onze
cafetaria diverse drankjes beschikbaar. Als de zon
durft schijnen, is daar een grote behoefte aan !**
- Speciaal uw aandacht voor vrijdag 21 juli ...
Om 14 u. start Gilberte Comhaire dan een Kursus
Bloemschikken, een activiteit u gratis aangeboden
door de Vrienden van de Plantentuin.**
- 6 aug.** **9. 30 u. : Algemene rondleiding in de Plantentuin.**

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

driemaandelijks tijdschrift
achtste jaargang

nr 2 juni 1989

verantwoordelijke uitgever :
M. Plus
Driesstraat 35
9218 Gent - Ledeborg
tel. 091 - 31 03 71

afgiftekantoor
LEDEBERG 1